
МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖНАРОДНА ОСВІТА:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»
(2.04.2015, НПУ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА, КИЇВ)

Бех Ю.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ
ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Розвиток суспільства у різних галузях, особливо у технічній та інформаційній, призвів до зростання ролі інформаційних послуг. Наразі високий рівень життя інформаційного суспільства можливий завдяки обсягам і різноманітності споживання нематеріальних благ, в тому числі освітніх послуг, що визначають роль і місце людини в суспільстві. Освітні послуги, крім професійної підготовки особистості на етапі зростання, поступово займають місце процесу, невідривно супроводжує людину протягом усього життя, формуючи його трудовий і соціальний статус. Не забуваймо і про те, що розвиток економіки країни можливий завдяки отриманню значних коштів при експорті освітніх послуг. Як зазначають фахівці, українські ВНЗ мають достатній потенціал для боротьби за частку ринку освітніх послуг.

Для того, щоб обрати раціональну дієву стратегію сучасної української освіти, необхідно для початку оцінити стан сучасної освіти в світі та Україні зокрема. Наступний крок – визначити сучасні тенденції світового освітнього розвитку, розробити план дій щодо створення конкурентоспроможної стратегії розвитку освіти.

Завдання цього дослідження – окреслити загальні тенденції світового та національного розвитку у системі освіти.

Різні аспекти державного та регіонального регулювання вищої освіти, особливості надання освітніх послуг ВНЗ в умовах ринкових відносин, сучасним засадам управління та напрямам вдосконалення системи освіти в сучасних умовах досліджувалися у працях багатьох вітчизняних вчених, зокрема: О. Амоші, В. Антонюк, Л. Антошкіної,

О. Ареф'євої, Д. Бондаренка, О. Грiшнової, Б. Данилишина, М. Долiшнього, О. Дубровки, І. Зiнов'єва, І. Каленюк, В. Кременя, О. Кузьміна, В. Куценко, І. Кочаряна, А. Левченко, О. Левченка, Г. Лопушняк, В. Лугового, Д. Лук'яненка, Л. Лутай, А. Мазаракі, І. Манцурова, М. Мартинюк, А. Музиченка, В. Новікова, Р. Патори, І. Ходикiної.

Питанням ролі освітніх послуг у інноваційному розвитку суспільства, комерціалізації освіти, а також інноваційним процесам в освіті присвячені роботи О. Сагінова, А. Тихонова, С. Шевельової, Ю. Алексєєва, Й. Бескида, Т. Боголіб, Ю. Вітренка, Є. Єфімова, М. Згуровського, І. Каленюк, Р. Кігеля, К. Корсака, А. Криклія В. Новікова, О. Устенка, В. Яблонського, А. Вифлеємського, Е. Куркіна, Д. Маслова, Е. Попова, О. Чіркiна, В. Чекмарьова, В. Щетинiна та інших та ін.

Загальні тенденції світового розвитку, що обумовлюють необхідність суттєвих змін у системі освіти, можна сформулювати наступним чином:

1. **Прискорення темпів розвитку суспільства**, розширення можливостей політичного та соціального вибору, що викликає необхідність підвищення рівня готовності громадян до такого вибором.

2. **Розвиток інформаційних технологій (ІТ) та телекомунікацій**. Перспективи використання інноваційних технологій в освіті безмежні. Технології надають колосальних можливостей для процесів збору, обробки і передачі даних. Вони дозволяють скорочувати витрати на навчання студентів: відбувається заміщення паперових носіїв інформації електронними, навчальні курси та бібліотечні матеріали переміщуються в режим он-лайн. Поряд зі зниженням матеріальних витрат скорочуються і тимчасові витрати на досягнення необхідного результату. Диверсифікуються форми семінарської роботи, з'являється можливість організації інтерактивних заходів – дискусій, конференцій, нарад. Завдяки ІТ розширюється доступ до вищої освіти. Розвивається система дистанційної освіти, створюються віртуальні університети. Так, у 2001/2002 навчальному році можливостями дистанційного навчання у Відкритому університеті Великобританії скористалися понад 8 тис. непрацездатних студентів. Інформаційні технології, по суті, є двигуном для тенденції №3 і сприяють реалізації тенденції №4.

3. Внутрішня і зовнішня **інтернаціоналізація вищої освіти** та розвиток транскордонної освіти.

4. Посилюється **тенденція до отримання безперервної освіти протягом всього життя**, підвищується попит на бізнес-освіту.

5. **Глобалізація**, яка є головною силою, що змінює сьогодні світ. Процесом глобалізації охоплені всі національні системи освіти. Вища освіта зазнає серйозних трансформацій під прямим і опосередкованим впливом глобальних тенденцій.

6. Перехід до постіндустріального інформаційного суспільства, значне **розширення масштабів міжкультурної взаємодії**, важливості набувають фактори комунікабельності й толерантності.

7. Активізація діяльності світового співтовариства щодо **підвищення загального рівня освіти**.

8. **Зростання ролі людського капіталу**, який у розвинених країнах становить 70-80% національного багатства, що, в свою чергу, обумовлює інтенсивний, випереджувальний розвиток освіти як молоді, так і дорослого населення.

9. **Розширення сфери діяльності та впливу міжнародних організацій, які прагнуть до світового управління**, а також необхідність вирішувати найгостріші глобальні проблеми на наднаціональному рівні. Управління глобальними процесами в освіті здійснюють такі міжнародні інститути, як ООН, ЮНЕСКО, ОЕСР, «Велика вісімка», Всесвітній банк та ін.

10. **Виникнення і зростання глобальних проблем**, які можуть бути вирішені в результаті співпраці в рамках міжнародної спільноти, що вимагає формування сучасного мислення у молодого покоління.

11. **Посилення конкуренції**, яка є результатом:

а) **появи нових міжнародних і національних провайдерів** (не освітніх структур), тобто конкуренція між класичними університетами, що належать державі, та альтернативними вищими навчальними закладами типу віртуальних, корпоративних освітніх асоціацій, які знаходяться в руках приватного капіталу. Збільшується боротьба за студентів між вишами всередині країни і між країнами.

б) **появи нових гравців** на ринку міжнародної освіти за рахунок зростання числа університетів у країнах, що розвиваються. Це так звана **регіональна інтеграція** призводить до формування регіональних ринків освітніх послуг

Істотно зросла кількість вишів в країнах Африки, Азії та Латинської Америки. Наразі Азія є основним регіоном, що поставляє споживачам освітні послуги на світовому ринку, активно конкурує з традиційними лідерами.

Тільки в цьому регіоні створено близько 6 регіональних організацій, стимулюючих внутрішньо-регіональне співробітництво в

галузі освіти. До них належать Асоціація вищих навчальних закладів Південно-Східної Азії, Азіатський і Тихоокеанський центр з розвитку та інновацій в освіті, Південно-Східний Азіатський регіональний центр вищої освіти і розвитку, Асоціація університетів Азії та Тихоокеанського регіону, організації, що стимулюють університетську мобільність в Азії, Тихоокеанському регіоні і в регіоні Індійського океану.

До подібного роду регіональних організацій в інших частинах світу належить Асоціація університетів співдружності націй та ін. Регіональне пересування іноземних студентів стимулюється багатьма державними програмами. В ЄС популярними регіональними програмами мобільності є «Сократ», «Еразмус», «Комет», «Лінгва» та інші. Програма «Нордплюс» була покликана стимулювати мобільність між північними європейськими країнами.

Незважаючи на збільшення кількості вищих навчальних закладів, конкурувати з університетами розвинутих країн державам, що розвиваються, поки складно. Це відбувається насамперед через те, що вищі країн, що розвиваються, в основному пропонують в основному переддипломні, а не післядипломні програми навчання.

12. Наявність конкуренції між суб'єктами ринку освітніх послуг призвело до значного підвищення активності навчальних закладів (що особливо помітно проявилось в умовах світової фінансової кризи) і оформилось у *спіробітництво між суб'єктами ринку освітніх послуг* з метою посилення привабливості сфери функціонування. Це характеризується злиттям академічних установ або приєднання окремих інститутів в якості факультетів університетів, що призводить до *створення та розвитку освітніх кластерів і міжнародних університетських мереж*, які об'єднують різних учасників ринку освітніх послуг.

13. *Розподіл іноземних студентів за програмами навчання в розвинених країнах.* Останнім часом багато студентів обирають навчання в магістратурі та аспірантурі. Так, в США в 2006/2007 навчальному році 46,3% іноземних студентів вступили на післядипломні програми освіти (магістратуру та аспірантуру), а 40,5% обрали навчання за основними програмами вищої освіти (одержання ступеня бакалавра).

14. *Зростання масштабів міжнародної академічної мобільності* студентів, викладачів і дослідників як процесу, спрямованого на формування світового інтелектуального капіталу.

15. На світовому ринку освітніх послуг спостерігається *зміна інституційної структури вищої освіти*. Постійне зростання числа

іноземних студентів говорить про те, що попит на міжнародні освітні послуги зростає і буде дотримуватися підвищувального тренду. З одного боку, зростаючий попит, з другого – посилюється конкуренція, а також перераховані вище явища говорять про подальшу диверсифікацію освіти. Прагнення суб'єктів світового ринку освітніх послуг збільшувати доходи і зміцнюватися на ринку буде і далі стимулювати впровадження нових програм, винайдення нових форм і моделей навчання, а також появу нових навчальних закладів.

16. *Лібералізація ринків освітніх послуг*, яка суттєво посилює взаємозалежність. Поки масовим зняття обмежень у сфері вищої освіти вважати не можна. Менше половини країн-членів СОТ підписали угоду про повне відкриття своїх освітніх ринків. І тільки половина з них підписали угоду, що лібералізує сферу вищої освіти.

17. *Інтернаціоналізація та гармонізація національних систем вищої освіти* є важливими тенденціями розвитку світового ринку освіти. Так, Сорбонська декларація (1998) закликає до уніфікації освіти і створення єдиного європейського освітнього простору. Болонська декларація, підписана роком пізніше, переслідувала мету підвищення конкурентоспроможності європейської освіти та збільшення мобільності студентів у рамках Європи.

18. *Зміна* низкою держав *експортно-імпортової політики в сфері освіти*, що призводить до збільшення експорту освітніх послуг та розробки нових стратегій.

19. *Перехід* від масового набору студентів *до пошуку кращих і талановитих*.

Що ж стосується **українських реалій**, то відзначимо такі **тенденції**, що обумовлюють необхідність суттєвих змін у системі освіти:

1) істотний вплив на систему вищої професійної освіти надає *демографічний спад* кінця 1980-х – початку 1990-х років;

2) *взаємозв'язок державної політики і ринкових принципів управління вишами*, що проявляється на сьогоднішній день у потребі обмеження регулюючої ролі державної влади, активізації ринкових механізмів управління вишами, підвищенні їх інституційної автономності і т.д.;

3) *динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції*, скорочення сфери некваліфікованої і малокваліфікованої праці, глибокі структурні зміни в сфері зайнятості, що визначають постійну потребу в підвищенні професійної кваліфікації і перепідготовці працівників, зростанні їх професійної мобільності;

4) **реформування ринку праці** щодо посилення структуризації і диференціації призводить до:

- збільшення диференціації освітніх послуг,
- зростання масштабів ринку,
- зростання обсягів продажів освітніх послуг;

5) **посилення взаємозалежності між вищими і організаціями як кінцевими споживачами** в плані формування змістовної частини освітніх програм і їх ресурсного забезпечення;

6) **система вищої освіти** в цілому сьогодні більше **орієнтована на отримання бюджетних коштів**, ніж на позабюджетні доходи. Приватні гроші від оплати за навчання відіграють все меншу роль. Платний контингент всі більше зміщується в сегмент не зовсім якісної, проте дешевої вищої освіти;

7) **набуття вищими рис підприємницьких організацій**, що призводить до:

- збільшення частки платних освітніх послуг.
- посилення інвестиційної привабливості освіти, відкритості та інтернаціоналізації потенціалу знань за рахунок вступу в епоху економіки знань;

8) **падіння якості вищої професійної освіти**, що є причиною низького фінансування та забезпечення державних вишів, дискримінація в заробітній платні професорсько-викладацького корпусу вищих навчальних закладів, масовий попит на вищу професійну освіту в країні, реальну відсутність правових бар'єрів для вишів, що надають освітні послуги низької якості, низький рівень інформованості і правової культури населення. Все це призводить до:

- реформування вищої школи;
- підвищення уваги до якості наданих освітніх послуг з боку різних учасників ринку освітніх послуг;
- підвищення якості освітніх послуг відповідно вимогам світового ринку;

9) **підвищення ролі (і частки) консалтингу** та тестування серед пропонованих освітніх послуг;

10) **посилення процесів вертикальної інтеграції** за принципом: «школа – ВНЗ», «школа – середньоспеціальний навчальний заклад – ВНЗ» і т.п.;

11) прагнення до **укрупнення вишів**, посилення горизонтальної інтеграції;

12) прагнення до **постійного пошуку шляхів забезпечення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів** на вітчизняному і світовому ринках.